

Valeuutiset

ÄI5 oppitunti 10

Inka Vilén syksy 2026

Tavoitteet

- Opit, mitä ovat misinformaatio ja disinformaatio.
- Opit tunnistamaan harhaanjohtavan tiedon ja sen yhteiskunnalliset seuraukset.

Käsitteet

- misinformaatio
- disinformaatio
- valeuutinen
- propaganda
- vahvistusharha
- trollaus
- maalittaminen
- syvävääreännös
- vihapuhe
- sensuuri, itsesensuuri

Väärä tieto

- **Misinformaatio**
tahattomasti julkaistu harhaanjohtava tieto
- **Disinformaatio**
tahallista valheiden levittämistä
- Valheiden avulla asioita voi kärjistää
→ helppo herättää vahvoja tunteita

Propaganda

- lat. propaganda, 'levitettävä asia'
- aatteen tai opin järjestelmällistä levitystä
- tavoitteena muokata mielipidettä
- tavoitteellista, harkittua ja järjestelmällistä pyrkimystä manipuloida ihmisten uskoja, asenteita tai tekoja
- massoihin vaikuttamista
- lähde: Wikipedia: Propaganda

Valeuutiset

- disinformaation muoto
- hyödyntää ihmisten luottamusta uutisiin
- uutisen tavoite välittää tarkistettuja faktoja
valeuutisen tavoite ohjata ihmisten mielipiteitä
- ei kokonaan valetta:
totta + valetta tai tieto on irrotettu asiayhteydestä

Tunnista valeuutinen

- yksipuoliset aihevalinnat
- aggressiivinen käsittelytapa
- hyökkäykset poliitikkoja, tutkijoita, poliisia tai perinteisiä uutissivustoja kohtaan

Valeuutisten keinot

- levitetään valhe
- vääristellään faktaa
- irrotetaan tieto asiayhteydestä
- viitataan salaliittoon
- huom.! humoristinen uutisparodia saattaa lähteä leviämään valeuutisena, jos lukija ei tunnista huumoria

Kuvamanipulaatio

- Kuva irrotettu kontekstista (käänteinen kuvahaku!)
- Videosta leikataan tai rajataan jokin keskeinen asia pois
- Syvävääärennökset eli deepfake-julkaisut: julkisuuden henkilö laitetaan sanomaan jotain, mitä hän ei ole sanonut
- Meemit disinformaation välineenä

Disinformaation seuraukset

- sananvapauteen liittyy velvollisuus sanomisistaan
- valeuutiset vaikuttavat äänestystuloksiin
- rassistiset valheet lisäävät vihapuhetta
- tutkijoiden itsesensuuri
- esimerkiksi vaihtoehtohoidot voivat olla hengenvaarallisia